

RESEARCH OF THE FEATURES OF FUNCTIONING AND BASIC TOOLS OF TRANSLATION OF THE CULTURALLY MARKED VOCABULARY OF THE JAPANESE FOLK TALES.

The article is devoted to research of the features of functioning and basic tools of translation of the culturally marked vocabulary. Here is offered detailed thematic classification of culturally marked vocabulary of the Japanese folk tales.

Key words: *Japanese folk tales, culturally marked vocabulary, realities, detailed thematic classification.*

УДК 81'373.47'521

O. Кобелянська, канд. філол. наук

Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України, Київ

ДОСЛІДЖЕННЯ ЯВИЩА ОНОМАТОПЕЇ В ЯПОНСЬКІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Після короткого огляду наукових досліджень японської оноματοпоетичної лексики в європейській та вітчизняній лінгвістиці автор статті аналізує історію дослідження явища ономатопеї в японському мовознавстві, наводить докладний перелік праць японських фахівців, присвячених цій проблемі.

Ключові слова: *японська ономатопея, звуконаслідувальна лексика, гіон-го, гісей-го, гітай-го.*

У спеціальній науковій літературі ономатопея (від грец.: $\square\nu\omicron\mu\alpha\tau\omicron\mu\omicron\iota\omicron\alpha$; $\square\nu\omicron\mu\alpha$ – «ім'я», $\mu\omicron\iota\omicron\alpha$ – «створю», тобто «словотвір», «словотворення» /через звуконаслідування/) як мовне явище, що тією чи іншою мірою властиве всім мовам світу, визначається як «закономірний фонетично вмотивований зв'язок між звуковим складом слова (фонемами) й акустичною ознакою позначеного (денотатом)» [ЛЭС 1990, 165]. Ономатопею визначають також як «умовну імітацію різноманітних звуків природного довкілля фонетичними засобами даної конкретної мови (звуків тварин, неживих предметів, явищ природи тощо)» [Селіванова 2006, 431].

В індоєвропейському мовознавстві наявна значна кількість термінів, уживаних на позначення ономатопеї як універсального мовного явища: ономатопея, оноματοпоетична лексика, ономатопо, оноματοпоетика, звуконаслідування, звуконаслідувальні слова, дескриптивна лексика, фонетично вмотивовані лексичні одиниці, мімема, імітатив, ідеофон, образотворчі слова тощо. Однак найуживанішими серед них є терміни ономатопея – як мовне явище й оноματοпоетична лексика – як своєрідна «матеріалізація» цього явища безпосередньо в мові. Використанню саме цих двох термінів ми теж надаємо перевагу. Тим більше, що термін «ономатопея» (яп.: オノマトペア [ономатопеа],

オノマトペー [ономатопе], オノマトピーア [ономатопіа],) як відповідне термінологічне запозичення увійшов і до японської лінгвістичної терміносистеми.

У вітчизняній орієналістиці ономатопеїтична лексика японської мови фактично не досліджена¹. Проте останнім часом цією проблемою поступово починають цікавитися також українські японісти. Так, у 2012 р. в Одеському національному університеті ім. І.І. Мечникова група викладачів японської мови видала перший в Україні науково-методичний посібник довідкового характеру за назвою «*Гионго. Гитайго: учебно-методическое пособие*» [Мигдальская В.И., Мигдальский В.И. и др. Одесса: Астропринт, 2012. – 64 с.], що містить близько 150 японських ономатопеїтичних одиниць з їх перекладом російською мовою та прикладами використання в сучасній японській мові.

Натомість російські японісти не залишили це мовне явище поза своєю увагою². Першим, хто досліджував японську ономатопеїтичну лексику в Росії, був Є.Д. Поліванов, який присвятив цій проблемі статтю за назвою «*3 приводу «звуковых жестів» японської мови*» [Поливанов 1968, 295-305]. Не обійшов своєю увагою питання ономатопеї в японській мові також академік М.Й. Конрад, який у своїй фундаментальній праці «Синтаксис японської національної літературної мови» зазначав, що такі слова «дають уявлення про що-небудь у вигляді живого образу, тобто доповнюють понятійний зміст мови змістом образним. Це може стосуватися найрізноманітніших сторін сприйняття» [Конрад 1937, 170].

До тих чи інших питань, пов'язаних з явищем ономатопеї як у сучасній, так і в давній японській мові, свого часу зверталися також С.М. Колпакчі [Колпакчи 1936], Н.І. Фельдман [Фельдман 1960], О.А. Фролова [Фролова 1983], О.П. Фролова [Фролова 1988], К.С. Черевко [Черевко 1971] та ін.

На сьогодні окрім низки статей наукові дослідження в галузі японської ономатопеї на теренах Російської федерації представлені двома кандидатськими дисертаціями (Чиронов С.В. Ономатопеїтические слова в современном японском языке (Проблемы функционирования): дис. ... канд. филол. наук. – М., 2004. – 221 с. [Чиронов 2004]; Румак Н.Г. Теоретические и практические проблемы межъязыковых соответствий (на примере перевода ономатопеїтической лексики в японском языке): дис. ... канд. филол. наук. – М., 2007. – 165 с. [Румак 2007]), а також невеликим за обсягом навчальним посібником, адресованим студентам-японістам, автором якого є А.А. Подшиб'якіна («Ономатопеїтическая лексика в японском языке». – М., 2003. – 33 с.) [Подшиб'якіна 2003].

Враховуючи існуючу гіпотезу про можливу історичну спорідненість японської мови з мовами, що входять до складу алтайської мовної сім'ї [див., напр.: Мосенкіс 2004, 113-117; Мосенкіс 2005, 115-117; Мураяма 1973; Мураяма 1974], ми виявляємо інтерес до досліджень явища ономатопеї саме в цих мовах.

Загальний комплексний аналіз явища ономатопеї в алтайських мовах уперше здійснив Г.Й. Рамстед [Рамстед 1957]. Явище ономатопеї в тюркських мовах досліджували

¹ На відміну від України, в Росії японську мову почали викладати, а згодом і досліджувати понад 300 років тому – відтоді, як за розпорядженням Петра I в 1705 р. у Санкт-Петербурзі при тогочасній Навігаційній («Навигацкой») математичній школі, що входила до складу Академії наук, було створено Школу японської мови [докл. про це див.: Бондаренко 2000, 30, 42-43].

² Як термін на позначення такого роду японських ономатопеїтичних слів ми пропонуємо використовувати також словосполучення «дієзображальна ономатопеїтична лексика».

також М. Бітнер (турецька мова), Н.І. Ашмарін (чуваська мова та фіно-угорські мови Поволжя), А.Н. Кононов (турецька мова), С. Кудайбергенів (киргизька мова), М. Худайкулієв (туркменська мова), Р. Кунгуров (узбецька мова), В.К. Дмитрієв (тюркські мови), Г.Є. Корнілов (чуваська мова та її діалекти), Л.З. Лапкіна (башкирська мова) та ін.

Однак слід зауважити, що й донині гіпотеза про належність японської мови до алтайської мовної сім'ї залишається лише гіпотезою, оскільки переконливих науково обґрунтованих свідчень на її користь виявлено недостатньо. Переважна більшість сучасних японських фахівців вважає, що генетичні зв'язки японської мови й досі достеменно нез'ясовані. При цьому, з огляду на суттєвий вплив на процес формування лексичного складу японської мови з боку «аустронезійських мов»³, а також низку інших історичних чинників, вони надають перевагу теорії про синкретичний характер походження японської мови.

Не випадково відомий японський лінгвіст Уемура Сусуму, який читав курс лекцій з історії японської мови студентам-японістам Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка в 2004-2005 н. р., почав свою вступну лекцію словами: «Якщо описати японську мову одним словосполученням, то найвідповіднішим буде вислів «*ごちゃまぜの言語*» [gochamazé-no gengo] – «мішана мова». Цікаво, що вже в самій метафоричній назві своєї рідної мови японський фахівець використав оноματοпоетичне слово «*ごちゃ*» [gocha] (або ще «*ごちゃごちゃ*») [gocha-gocha], яке можна перекласти як «мішанина», «плутанина», «безладдя», «безлад», «хаос» тощо [Уемура 2005].

Японські лінгвісти почали досліджувати явище оноματοпеї у власній мові лише починаючи з другої половини ХХ ст. Це пов'язано з тим, що японське мовознавство до середини ХІХ ст. взагалі фактично не виходило за межі текстологічних досліджень. Філологи працювали переважно над мовностилістичною інтерпретацією літературних творів. Японську розмовну мову і діалекти, до лексичного складу яких входила значна кількість звуконаслідувальної лексики, майже не досліджували, а аналіз оноματοпоетичних слів у поетичних творах, де вона теж трапляється доволі часто, обмежувався тлумаченням семантики та етимології такого роду лексичних одиниць.

Однак, як зазначає у своїй праці «Історія мовознавства» І.П. Сусов, саме в руслі етимологічних пошуків на початку ХІХ ст. формується перша в Японії теорія походження мови. Її автор Судзукі Акіра (1764-1837) виділяє чотири головні, як на його думку, шляхи формування мови: наслідування голосів тварин, наслідування людського голо-

³ Етнографи довели, що поступове заселення Японських островів у прадавні часи здійснювалося з трьох напрямів: перший – через Корейський півострів, другий – через острови Рюкю з боку Океанії, зокрема Меланезії (*Папуа Нова Гвінея, Вануату, Нова Каледонія, Фіджі, Соломонові острови*), Мікронезії (*Гуам, Кірібаті, Маріанські, Маршаллові і Каролінські острови*) та Полінезії (*Тонга, Самоа, Тувалу, Французька Полінезія, острови Лайн*), третій – через Курильські острови й Сахалін. Послідовним прихильником гіпотези щодо генетичної спорідненості японської мови з малайсько-полінезійськими мовами був відомий російський орієнталіст С.Д. Поливанов, який наголошував на цьому у своїх працях, зокрема у статтях «Одна из японо-малайских параллелей» [Поливанов 1968] та «К работе о музыкальной акцентуации в японском языке (в связи с малайскими)» [Поливанов 1968]. Водночас він завжди залишався прибічником теорії «гібридного походження» японської мови, називаючи її «амальгамою південних, острівних, аустронезійських і, з іншого боку, західних континентальних, властивих також корейській (та іншим східноазійським континентальним «алтайським» мовам), елементів» [Поливанов 1968, 150-153].

су, наслідування звуків природи, зображення дій і станів. При цьому через багатство японської мови на звуконаслідувальну та звукосимволічну лексику він надавав перевагу саме звуконаслідуванню. До речі, Судзукі Акіра був одним із перших на теренах Японії лінгвістів, який наважився заперечити уявлення про те, що мова була передана людям синтоїстськими богами вже в готовому вигляді [Сусов 1999].

Окремі зауваження щодо японської звуконаслідувальної лексики, її походження, класифікації тощо, а також щодо звукосимволізму в японській мові загалом і в ономастопоетичній лексиці зокрема, містяться у працях таких відомих японських лінгвістів:

- Андо Масацугу (安藤 正次), зокрема в його праці 「國語音声学」 (Kokugo onseigaku – «Фонетика японської мови», 1932 р.) [Андо 1932];

- Арісака Хідейо (有坂 秀世) 「音韻論」 (On'inron – «Фонологія», 1940 р.) [Арісака 1940], 「國語音韻史の研究」 (Kokugo on'inshi no kenkyu – «Дослідження з історії фонем японської мови», 1944) [Арісака 1944]; 「上代音韻攷」 (Jodai on'inko – «Дослідження фонем давньояпонської мови», 1955) [Арісака 1955];

- Джінбо Каку (神保 格) 「國語音声学」 (Kokugo on'ingaku – «Фонетика японської мови», 1925) [Джінбо 1925]; 「國語音声学入門」 (Kokugo onsei-gaku nyumon – «Вступ до фонетики японської мови», 1936) [Джінбо 1936];

- Ішігуро Рохей (石黒 魯平) 「日英獨佛音声入門」 (Nichi ei doku futsu onsei nyumon – «Вступ до фонетики японської, англійської, німецької та французької мов», 1925) [Ішігуро 1925]; 「音声学通論」 (Onseigaku tsuron – «Основи фонетики», 1943) [Ішігуро 1943];

- Кікудзава Суею (菊澤 季生) 「國語音韻論」 (Kokugo on'inron – «Фонологія японської мови», 1935) [Кікудзава 1935];

- Кіндайчі Кьоске (金田一 京助) 「國語音韻論」 (Kokugo on'inron – «Фонологія японської мови», 1932) [Кіндайчі 1932];

- Оакура Йошісабуро (岡倉 由三郎) 「発音学講話」 (Hatsuon-gaku kowa – «Лекції з фонетики», 1901) [Оакура 1901];

- Оніші Масао (大西 雅雄) 「音声学史」 (Onseigakushi – «Історія фонетики», 1934) [Оніші 1934]; 「教育音声学」 (Kyoiku onseigaku «Навчальна фонетика», 1936) [Оніші 1936]; 「國語音声論」 (Kokugo onseiron – «Фонетика японської мови», 1940) [Оніші 1940]; 「國語科学論考」 (Kokugo kagaku ronko – «Міркування про японське мовознавство», 1943) [Оніші 1943]; 「音声國語要説」 (Onsei kokugo yosetsu – «Фонетичний нарис японської мови», 1954) [Оніші 1954]; 「國語音声教本」 (Kokugo onsei kyohon – «Навчальний посібник з фонетики японської мови», 1955) [Оніші 1955];

- Сакума Канае (佐久間 鼎) 「國語の発音とアクセント」 (Kokugo no hatsuon to akusento – «Вимова та наголос в японській мові», 1919) [Сакума 1919]; 「日本音声学」 (Nihon onseigaku – «Японська фонетика», 1929) [Сакума 1929]; 「実践日本音声学」 (Jissen Nihon onseigaku – «Практична японська фонетика», 1941) [Сакума 1941]; 「日本語のかなめ一音韻と語法の法則」 (Nihongo no kaname – on'in to goho no ho:soku – «Сутність японської мови. Закони фонології та граматики», 1955) [Сакума 1955];

- Теракава Кішію (寺川 喜四男) 「声音、音韻論」 (Seion, on'inron – «Фонетика та фонологія», 1950) [Теракава 1959];

- Хашімото Шінкічі (橋本 進吉) 「古代國語の音韻に就いて」 (Kodai kokugo no on'in ni tsuite – «Про фонему давньояпонської мови», 1941) [Хашімото 1941]; 「國語音

韻の研究」 (Kokugo on'in no kenkyu – «Дослідження з фонології японської мови», 1950) [Хашімото 1950].

Починаючи з другої половини XIX ст. під впливом європейського мовознавства японські лінгвісти поступово розширюють коло своїх лінгвістичних інтересів. Уже у працях проф. Ф. Оцуки та інших японських філологів кінця XIX ст. спостерігається оригінальний синтез наукових традицій національної лінгвістичної школи з європейською мовознавчою традицією.

У першій половині XX ст. в Японії починається активний розвиток національного теоретичного мовознавства. Серед найвідоміших лінгвістів цього часу слід виділити таких відомих фахівців: проф. Й. Ямада, який заклав підвалини японської психолінгвістики; Д. Мацущіта – автор оригінальної «породжувальної граматики», яку він розробив для японської мови; Ш. Хашімото, який розвивав ідеї Соссюра відповідно до японської національної лінгвістичної традиції і розробив детальну класифікацію граматичних одиниць японської мови; Х. Арісака і М. Токієда, які стояли коло витоків японської фонології. Окрім того, М. Токієда заклав підґрунтя національної школи комунікативної лінгвістики, де як головний об'єкт наукового дослідження виступає «індивідуальний мовленнєвий акт» та «ідіолект», тобто мова індивіда. Пізніше праці М. Токієди, у свою чергу, вплинули на формування в Японії так званої «Школи мовного існування», для якої основними об'єктами дослідження стали емпіризм – практика й досвід як колективу мовців, так і конкретного індивіда, тобто суспільна й індивідуальна мовленнєва практика, а також форми соціального функціонування мови. Найвідоміші представники «Школи мовного існування» М. Нішію, Е. Івабучі, Т. Шібата, О. Хаяші та ін. почали вперше в історії японської лінгвістики широко залучати статистичні методи наукового дослідження.

Серед видатних японських лінгвістів XX ст. варто згадати також такі імена: Ш. Хатторі, який розробив учення про мінімальну просодичну одиницю в японській мові, досліджував граматику й історію японської мови; Х. Кіндаїчі, який визначив та охарактеризував головні типологічні риси японської мови, став одним із провідних японських лексикологів; Ш. Мураяма, який відстоював «алтайську версію» походження японської мови і започаткував японську історичну діалектологію, використовуючи при цьому дані перших рукописних японсько-російських та російсько-японських словників, створених протягом XVIII ст. його співвітчизниками – мореплавцями, які випадково, в результаті штормів, потрапляли на терени тогочасної Росії; К. Іноуе, який проводив перші комплексні генеративні дослідження японської мови; М. Судзукі, який став основоположником японської соціолінгвістики (з позицій радянського мовознавства), а також багатьох інших.

Що ж стосується сучасних японських дослідників у галузі ономапоетії, то в цьому разі насамперед слід згадати імена таких відомих фахівців: Аманума Ясуші, Асано Цуруко, Атода Тошіко, Кіндаїчі Харухіко, Оно Масахіро, Таморі Ікухіро, Учїда Хіроші, Хіната Шігео, Хошіно Кадзуко, Чанг Ендрю С., Ямагучі Накамі та ін. Ці лінгвісти не лише досліджували ономапоетію як об'єкт суто наукового інтересу, а й створили цілу низку тлумачних та двомовних словників ономапоетичної лексики японської мови [див.: Аманума 1974; Асано 1985; Асано, Кіндаїчі 1988; Атода, Хошіно 1995; Оно 2007; Таморі 1991; Учїда 1996; Хіната 1991; Ямагучі 2003; Чанг 1990].

Значну увагу цій проблемі приділяв також професор університету Кіото-Сангьо Уе-мура Сусуму, який досліджував японську ономапоетію в її тісному зв'язку з питанням

викладання японської мови іноземцям. У своєму підручнику за назвою «Курс лекцій з історії японської мови» [Уемура 2005], куди ввійшли тексти лекцій, які проф. С. Уемура читав студентам-японістам Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка в 2004-2005 н.р., він детально розглядає проблеми класифікації японської оноματοпоетичної лексики, типологічні особливості семантики цих лексичних одиниць, а також певною мірою зачіпає питання звукосимволізму в японській мові, оскільки переконаний у тому, що ця проблема безпосередньо пов'язана з семасіологічним аспектом дослідження японських звуконаслідувальних слів, з чим ми повністю погоджуємося.

Практично всі японські дослідники оноματοпеї розуміли і розуміють під цим мовним явищем та відповідним терміном (чи термінами), яким це явище позначається, те саме, що і їхні європейські та американські колеги, а саме: закономірний фонетично мотивований зв'язок між звуковим складом слова й акустичною ознакою відповідного денотата, умовну імітацію різноманітних звуків доквілля фонетичними засобами певної конкретної мови. Однак завдяки поширеності явища звуконаслідування в сучасній японській мові, а також багатству та різноманітності лексичних одиниць, які традиційно відносять до оноματοпоетичних слів, у японській лінгвістиці воно розглядається і тлумачиться значно ширше та глибше, ніж у європейській чи американській. Ми переконані у зв'язку з цим, що свого часу японські лінгвісти дуже ретельно опрацювали «Курс загальної лінгвістики» Фердінанда де Соссюра, адже першою іноземною мовою, якою був перекладений цей фундаментальний для світового мовознавства твір, стала саме японська мова⁴. І не лише опрацювали, а і творчо розвинули окремі принципи положення цієї праці, зокрема, тезу видатного швейцарського лінгвіста про те, що: «Немає такої мови, де не було б нічого мотивованого; але й неможливо уявити, щоб у якійсь мові все було повністю мотивованим. Між двома крайніми точками – найменшою організацією і найменшою довільністю – перебувають усі проміжні випадки. Всі мови завжди містять у собі елементи подвійної природи – докорінно довільні і відносно мотивовані, але у величезних різних пропорціях. Цю важливу особливість мов можна враховувати при їх класифікуванні» [Сосюр 1998, 116, 168-169]. Творчий підхід до цієї тези Ф. де Соссюра цілком закономірно дозволив японським мовознавцям значною мірою розширити таксономічні параметри явища оноματοпеї у власній мові, удосконалити й деталізувати класифікацію японської оноματοпоетичної лексики.

Відзначаючи багатство японської мови на оноματοпоетичні слова, проф. Уемура Сусуму зауважує, що найбільш труднощі в іноземців викликають так звані «образні оноματοпоети», які японські лінгвісти об'єднують загальною назвою «*ітай-го*» (擬態語 – досл.: «замасковані слова»). Зокрема, він пише: «Японська мова тісно пов'язана з явищами природи, будучи таким чином дуже чуттєвою й емоційною мовою. Якщо за допомогою звуконаслідувальних слів «*гіон-го*» та «*тісей-го*» японці передають реальні звуки, то за допомогою «*ітай-го*» передаються рухи і відчуття, які сприймаються нашим зором

⁴ Перше видання японською мовою «Курсу загальної лінгвістики» Фердінанда де Соссюра в перекладі відомого японського лінгвіста Хідео Кобаяші за назвою «Gengogakugenron» ([言語学原論 – «Основи мовознавства»]) з'явилося в Токіо 1928 р. [Сосюр 1928]. Про значну популярність цієї праці в Японії свідчить лише той факт, що переклад Х. Кобаяші після свого першодруку витримав ще три перевидання в 1940, 1941 та 1950 рр.

або через наш дотик⁵. Наприклад, коли людина «багатозначно усміхається», ми кажемо: «*にやにや*» («нія-нія»); коли літня чи втомлена людина «йде, похитуючись» – «*ふらふら* 歩く» («фура-фура аруку»); коли на хвилях «погойдується» корабель – «*ゆらゆら*» («юра-юра»); коли світить сонце – «*さんさん*» («сан-сан»); коли світить місяць – «*こうこう*» («коу-коу»); коли сяють зірки – «*きらきら*» («кіра-кіра»); коли дівчина тремтить від страху – «*かたかた*» («гата-гата») [Уемура 2005].

Навіть такий короткий перелік наведених прикладів свідчить про те, що поняття ономапоетії в японській мові дійсно охоплює значно ширше коло лексичних одиниць, ніж у європейських мовах, у тому числі й українській, де такого роду лексика хоча й існує, проте в набагато меншій кількості.

Засвоєння адекватного значення таких ономапоетом іноземцями, які вивчають японську мову, ускладнюється ще й тим, що дуже часто подібні слова передають не лише зовнішні чи дотичні ознаки тієї чи іншої дії, а й психологічний стан суб'єкта, який виконує ці дії.

Побіжно зачіпаючи питання стосовно частотності використання ономапоетичної лексики в сучасній японській мові, проф. С. Уемура наголошує на тому, що окрім розмовної мови ономапоетими дуже часто наявні в текстах, які супроводжують комікси-манга, надзвичайно популярні серед сучасних японських дітей різного віку. Можливо, саме тому японці вже з дитинства чудово розрізняють надзвичайно тонкі семантичні відтінки чи конотативні значення численних ономапоетом, які для іноземців, навіть тих, що тривалий час наполегливо вивчали японську мову, залишаються майже недоступними [Там само].

Не залишилося поза увагою відомого японського філолога й питання словотвору ономапоетичної лексики в японській мові. На його думку, цей процес є продуктивним і донині, оскільки дозволяє створювати нові (спочатку оказіональні) ономапоетими, які згодом поступово входять до лексичного складу японської мови.

Єдине, з чим ми не можемо беззаперечно погодитися, це з тезою шановного проф. С. Уемури щодо причин поширеності явища ономапоетії в японській мові. Він вважає, що такого роду лексичні одиниці, які входять до складу питомої японської лексики (*яп.*: 大和言葉 – «*ямато-котоба*»), «завжди вказували на конкретне явище природи», тоді як слова, запозичені з китайської мови (*яп.*: 漢語 – «*канго*») «часто вказували на певні абстрактні поняття». Цілком погоджуючись із цією частиною твердження відомого японського лінгвіста, ми не згодні з висновком, зробленим ним на підставі цієї об'єктивної і цілком справедливої констатації фактів. Зокрема, Уемура Сусуму далі заявляє, що подібне широке поширення ономапоетичної лексики в японській мові можна розглядати «як своєрідний спротив», опір іншомовній експансії, що, на його переконання, «повністю відповідає духу японців» [Там само]. Як на нашу думку, це доволі ідеалістичний підхід до об'єктивного мовного явища, далекий від наукової безсторонності та неупередженості.

Завершуючи, ми хотіли би наголосити на тих актуальних проблемах японської ономапоетії, які й досі залишаються невіршеними, зокрема:

⁵ Як термін на позначення такого роду японських ономапоетичних слів ми пропонуємо використовувати також словосполучення «дієзображальна ономапоетична лексика».

а) виділення у складі японської оноματοпоетичної лексики синонімічних рядів і дослідження денотативних та конотативних кореляцій між складовими лексичними одиницями в межах того чи іншого синонімічного ряду;

б) здійснення експериментальних досліджень для виявлення типологічних особливостей індивідуального, національного й універсального звуко символізму в японській ономотопеї;

в) дослідження ментально-психічних механізмів і способів емоційного впливу на читача японської оноματοпоетичної лексики загалом і притаманного їй звуко символізму зокрема на матеріалі поетичних та прозових художніх творів, публіцистичних текстів, мови реклами тощо;

г) створення тематичного японсько-українського словника оноματοпоетичної лексики навчального типу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аманума Я. 天沼 寧 「擬音語・擬態語 辞典」(Gion-go gitaigo jiten – «Словник звуконаслідувальних та звукообразальних слів») / Ясуші Аманума. – Токіо: Токіо-до, 1974. – 396 с.;

2. Андо М. 安藤 正次 「國語音声学」(Kokugo onseigaku – «Фонетика японської мови») / Андо Масацугу. – Токіо: Іванамі, 1932. – 275 с.;

3. Арісака Х. 有坂 秀世 「音韻論」(On'ingon – «Фонологія») / Хідейо Арісака. – Токіо: Сансейдо, 1940. – 336 с.;

4. Арісака Х. 有坂 秀世 「國語音韻史の研究」(Kokugo on'inshi-no kenkyu – «Дослідження з історії фонем японської мови») / Хідейо Арісака. – Токіо: Мейсейдо, 1944. – 561 с.;

5. Арісака Х. 有坂 秀世 「上代音韻攷」(Jodai on'inko – «Дослідження фонем давньо японської мови») / Арісака Хідейо. – Токіо: Дансейдо, 1955. – 747 с.;

6. Асано Ц. 朝野 鶴子 「擬音語・擬態語 辞典」(Gion-go gitaigo jiten – «Словник звуконаслідувальних та звукообразальних слів») / Цуруко Асано. – Токіо: Кадокава-сьотен, 1985. – 371 с.;

7. Асано Ц., Кіндаічі Х. 浅野 鶴子、金田一 春彦 「擬音語擬態語辞典」(Gion-go gitaigo jiten – «Словник звуконаслідувальних та звукообразальних слів») / Цуруко Асано, Харухіко Кіндаічі. – Токіо: Кадокава-сьотен, 1988. – 371 с.;

8. Атода Т., Хошіно К. 阿刀田 稔子・星野 和子 「擬音語擬態語使い方辞典」(Gion-go gitaigo tsukai-kata jiten – «Словник способів використання звуконаслідувальних та звукообразальних слів») / Тошіко Атода, Кадзуко Хошіно. – Токіо: Сотакуса, 1995. – 614 с.;

9. Бондаренко И.П. Русско-японские языковые взаимосвязи XVIII века: Историко-лингвистическое исследование / Иван Петрович Бондаренко. – Одесса: Астропринт, 2000. – 400 с.;

10. Джінбо К. 神保 格 「國語音韻学」(Koku-go on'ingaku – «Фонетика японської мови») / Каку Джінбо. – Токіо: Мейдзі, 1925. – 369 с.; 2-е вид. під назвою 「國語音声学綱要」(Kokugo onseigaku kooyo – «Основи фонетики японської мови») / Каку Джінбо. – Токіо: Мейдзі, 1940. – 340 с.; 3-є вид. / Каку Джінбо. – Токіо: Мейдзі, 1953 р. – 325 с.;

11. Джінбо К. 神保 格 「國語音声学入門」(Kokugo onseigaku nyumon – «Вступ до фонетики японської мови») / Каку Джінбо. – Токіо: Мейдзі, 1936. – 126 с.;

12. *Ishiguro P.* 石黒 魯平 「日英獨佛音声入門」(Nichi-ei-doku-futsu onsei nyumon – «Вступ до фонетики японської, англійської, німецької та французької мов») / Рохей Ішігуро. – Токіо: Кобуншія, 1925 – 54 с.;
13. *Ishiguro P.* 石黒 魯平 「音声学通論」(Onseigaku tsuron – «Основи фонетики») / Рохей Ішігуро. – Токіо: Кобундо, 1943. – 252 с.;
14. *Kikudzawa S.* 菊澤 季生 「國語音韻論」(Kokugo on'inron – «Фонологія японської мови») / Суюе Кікудзава. – Токіо: Кембункан, 1935. – 392 с.;
15. *Kindaichi K.* 金田一 京助 「國語音韻論」(Kokugo on'inron – «Фонологія японської мови») / Кьоске Кіндаїчі. – Токіо: Токьодо, 1932. – 338 с.; 2-е доп. вид. / Кьоске Кіндаїчі. – Токіо: Токьодо, 1933. – 435 с.;
16. *Колпачки Е.М.* Стрoй японского языка / Евгения Максимовна Колпачки. – Л.: Научно-исследовательский институт языкознания, 1936. – 33 с.;
17. *Конрад Н.И.* Синтаксис японского национального литературного языка / Николай Иосифович Конрад – М.: Издательское товарищество иностранных рабочих в СССР, 1937. – 375 с.;
18. [ЛЭС] Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. Ярцева В.Н. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.;
19. *Мосенкіс Ю.Л.* Спорідненість тюркських мов із корейською та японською і місце алтайської мовної надродини у давній свразійській історії // Мова та історія / Ю.Л. Мосенкіс. – К., 2004. – Вип. 73. – С. 113-117;
20. *Мосенкіс Ю.Л.* Порівняльно-історичне і зіставно-типологічне мовознавство у викладанні японської мови в Україні // Мова та історія / Ю.Л. Мосенкіс. – К., 2005. – Вип. 84. – С. 115-117;
21. *Мураяма Ш.* 村山七郎 「日本語の起源」(Ніхон-го но кіген – «Походження японської мови») / Шічіро Мураяма. – Токіо: Кобундо, 1973. – 269 с.;
22. *Мураяма Ш.* 村山七郎 「日本語の語源」(Ніхон-го-но гоген – «Етимологія японської мови») / Шічіро Мураяма. – Токіо: Кобундо, 1974. – 274 с.;
23. *Окакура Й.* 岡倉 由三郎 「発音学講話」(Hatsuongaku kowa – «Лекції з фонетики») / Йошісабуру Окакура. – Токіо: Хоейкан, 1901. – 140 с.;
24. *Онїші М.* 大西雅雄 「音声学史」(Onseigakushi – «Історія фонетики») / Масао Онїші. – Токіо: Мейдзі, 1934. – 146 с.;
25. *Онїші М.* 大西雅雄 「教育音声学」(Кюоіку onseigaku «Навчальна фонетика») / Масао Онїші. – Токіо: Бунгакушія, 1936. – 378 с.;
26. *Онїші М.* 大西雅雄 「國語音声論」(Kokugo onseiron – «Фонетика японської мови») / Масао Онїші. – Токіо: Кобуншія, 1940. – 205 с.;
27. *Онїші М.* 大西雅雄 「國語科学論考」(Kokugo kagaku ronko – «Міркування про японське мовознавство») / Масао Онїші. – Токіо: Шьобункан, 1943. – 488 с.;
28. *Онїші М.* 大西 雅雄 「音声國語要説」(Onsei kokugo yosetsu – «Фонетичний нарис японської мови») / Масао Онїші. – Токіо: Шінтьошія, 1954. – 353 с.;
29. *Онїші М.* 大西 雅雄 「國語音声教本」(Kokugo onsei kyuhon – «Навчальний посібник з фонетики японської мови») / Масао Онїші. – Токіо: Кобундо, 1955. – 108 с.;
30. *Оно М.* 「擬音語・擬態語 4 500 日本語オノマトベ辞典」Gion-go gitai-go nihongo 4500 onomatopoe jiten – «4 500 звуконаслідувальних та звукообразжальних ономапоетичних слів японської мови: Словник» / Масахіро Оно / Токіо: Сьогакукан, 2007. – 701 с.;

31. Подшибякина А.А. Ономапоэтическая лексика в японском языке: Учебное пособие для студентов востоковедных вузов / А.А. Подшибякина. – М.: Муравей, 2003. – 63 с.;
32. Поливанов Е.Д. По поводу «звуковых жестов» японского языка // Статьи по общему языкознанию / Евгений Дмитриевич Поливанов. – М.: Наука, 1968. – С. 295-305;
33. Поливанов Е.Д. Одна из японо-малайских параллелей // Статьи по общему языкознанию / Евгений Дмитриевич Поливанов. – М.: Наука, 1968. – С.143-145;
34. Поливанов Е.Д. К работе о музыкальной акцентуации в японском языке (в связи с малайскими) // Статьи по общему языкознанию / Евгений Дмитриевич Поливанов. – М.: Наука, 1968. – С. 146-155;
35. Рамстедт Г. Введение в алтайское языкознание / Рамстедт Густав Йохан. – М.: Иностранная литература, 1957. – 255 с.;
36. Румак Н.Г. Теоретические и практические проблемы межъязыковых соответствий (на примере перевода ономапоэтической лексики в японском языке): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.22 / Наталья Григорьевна Румак. – М.: Институт стран Азии и Африки при МГУ им. М.В. Ломоносова, 2007. – 163 с.;
37. Сакума К. 佐久間 鼎「國語の発音とアクセント」(Kokugo-nohatsuon to akusento – «Вимова та наголос у японській мові») / Канае Сакума. – Токіо: Добункан, 1919. – 441 с.;
38. Сакума К. 佐久間 鼎「日本音声学」(Nihon onseigaku – «Японська фонетика») / Канае Сакума. – Токіо: Кьобунся, 1929. – 688 с.;
39. Сакума К. 佐久間 鼎「実践日本音声学」(Jissen Nihon onseigaku – «Практична японська фонетика») / Канае Сакума. – Токіо: Добуншюін, 1941. – 192 с.;
40. Сакума К. 佐久間 鼎「日本語のかなめ音韻と語法の法則」(Nihongo-no kaname – on'in to goho-no hosoku – «Сутність японської мови. Закони фонології та граматики») / Канае Сакума. – Токіо: Токо, 1955. – 279 с.;
41. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава: Довкілля-К., 2006. – 716 с.;
42. Сосюр Ф. Курс загальної лінгвістики / Переклад із франц.: А. Корнійчук, К. Тищенко / Фердінан де Сосюр. – К.: Основи, 1998. – 324 с.;
43. Сосюр Ф. Saussure, Ferdinand de. Gengogakugenron (ソッシュール・言語学原論 – «Основи мовознавства») / Trad. de Н. Kobayashi 「小林 英夫訳」 / Ferdinand de Saussure. – Токіо: Okashoin, 1928. – 572 p.;
44. Сусов И.П. История языкознания: Учебное пособие для студентов старших курсов и аспирантов / И.П. Сусов. – Тверь: Тверской гос. ун-т, 1999. – [ЕР]. – Режим доступу: http://www.e-reading.org.ua/book_reader.php/55301/Susov_-_Istoriya_yazykoznaniiya.html;
45. Таморі І. 田森 育弘良「日本語オノマトペの研究」(Nihongo onomatope-no kenkyu) – «Дослідження японської ономапоєї») / Ікухіро Таморі. – Кобе: Кобе шьока дайгаку кенкюдзьо, 1991. – 220 с.;
46. Теракава К. 寺川 喜四男 「声音、音韻論」(Seion, on'inron – «Фонетика та фонологія») / Кішіо Теракава. – Токіо: Хосей дайгаку, 1950. – 343 с.;
47. Уемура С. Курс лекцій з історії японської мови / Сусуму Уемура. – К.: КНУ імені Т. Шевченка. – [ЕР]. – Режим доступу: <http://www.philology.kiev.ua/php/26/bibl.html>;
48. Учіда Х. 内田 洋 擬音・擬態語の仏訳について (Gion-Gitaigo-no fuyaku-ni tsuite – «Про переклад французькою мовою звуконаслідувальних і звукообразних слів япон-

ської мови») // Kanazawa Daigaku Bungakubu Ronshu Bungakuka-hen / Хіроші Учїда. – 1996. – №16. – С. 65-80;

49. *Фельдман Н.И.* Японский язык / Наталья Исаевна Фельдман. – М.: Издательство восточной литературы, 1960. – 96 с.;

50. *Фролова О.А.* Эмоционально-оценочные существительные в лексике и фразеологии японского языка // Экспрессивность лексики и фразеологии / О.А. Фролова. – Новосибирск: Изд-во НГУ, 1983. – С. 114-122;

51. *Фролова О.П.* Ономастопозитические слова японского языка в функции экспрессивной характеристики человека и их системные связи // Системные отношения на разных уровнях языка / Фролова О.П. – Новосибирск: Изд-во НГУ, 1988. – С. 65-70. – [EP]. – Режим доступа: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=75889>;

52. *Хашimoto Ш.* 橋本 進吉 「古代國語の音韻に就いて」 (Kodai kokugo-no on'in-tsuite – «Про фонемы давньояпонської мови») / Шінкічі Хашімото. – Токіо: Дзінтей-ін, 1941. – 108 с.;

53. *Хашimoto Ш.* 橋本 進吉 「國語音韻の研究」 (Kokugo on'in-no kenkyu – «Дослідження з фонології японської мови») / Шінкічі Хашімото. – Токіо: Іванамі, 1950. – 370 с.;

54. *Хіната Ш.* 日向茂男 「擬音語擬態語の読本」 (Gion-go gitai-go-no tokuhon – «Звуконаслідувальна та звукообразальна лексика: книга для читання /хрестоматія») / Шігео Хіната. – Токіо: Шьогаккан, 1991. – 316 с.;

55. *Чанг Е. С.* (Chang Andrew S.) チャン、アンドルー 「和英擬態語擬音語分類用法辞典」 (Va-ei gitai-go gion-go bunrui yoho jiten – «Японсько-англійський ономастопетичний словник (класифікаційного типу») / Ендрю С. Чанг (Andrew S. Chang). – Токіо: Тайсюкан-шьотен, 1990. – 554 с.;

56. *Черевко К.Е.* Наречия в системе частей речи современного японского языка // Вопросы японского языка / К.Е. Черевко. – М.: МГУ, 1971. – С. 79-112;

57. *Чиронов С.В.* Ономастопозитические слова в современном японском языке: проблемы функционирования: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.22 / Чиронов С.В. – М. МГУ, 2004. – 221 с. – [EP]. – Режим доступа: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/94794.html> (12.02.10);

58. *Ямагучі Н.* 山口 仲美 「暮らしのことば擬音・擬態語辞典」 (Kurashi-no kotoba gion-gitai-go jiten – «Словник звуконаслідувальних та звукообразальних слів повсякденного вжитку») / Накамі Ямагучі. – Токіо: Коданшя, 2003. – 606 с.

О. Кобелянская, канд. филол. наук
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

ИССЛЕДОВАНИЕ ЯВЛЕНИЯ ОНОМАТОПЕИ В ЯПОНСКОЙ ЛИНГВИСТИКЕ

После краткого рассмотрения научных исследований японской ономастопозитической лексики в европейской и отечественной лингвистике автор статьи анализирует историю исследования явления ономастопеи в японском языковедении, приводит подробный список работ японских лингвистов, посвященных этой проблеме.

Ключевые слова: японская ономастопея, звукоподражательная лексика, гион-го, гисэй-го, гитай-го.

RESEARCH OF ONOMATOPOEIA IN THE JAPANESE LINGUISTICS

After a brief survey of the study of Japanese onomatopoeic vocabulary in the European and Ukrainian linguistics, the author reviews the history of research on the onomatopoeia phenomenon in the Japanese linguistics and gives a detailed account of Japanese scholars' works on this issue.

Keywords: *Japanese onomatopoeia, onomatopoeic vocabulary, gion-go, gisei-go, gitai-go.*

УДК 811'373.7+159.942

Н. Костевич,
Національний університет
«Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ, УКРАЇНСЬКИХ ТА ЯПОНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЛЮДСЬКИХ ПОЧУТТІВ

Дослідження присвячене фразеології, а саме аналізу фразеологічних одиниць англійської, української та японської мов, що позначають почуття людини. Метою дослідження є визначення культурних особливостей, закладених у фразеологічних одиницях досліджуваних мов, а саме: різниці у засобах вираження, використаних у фразеологічних зворотах цих мов, а також асоціації, які використані у фразеологізмах та притаманні кожній окремій мові.

Ключові слова: *фразеологія, фразеологічна одиниця, характеристика фразеологічних одиниць, почуття, класифікація фразеологізмів на позначення людських почуттів, культурні особливості.*

Фразеологія посідає особливе місце у кожній мові. Використання фразеологічних одиниць дозволяє широко описати всю різноманітність процесів нашого життя. Вони є доказом не лише багатства, а і гнучкості, різноманітності й точності мови. Фразеологічні одиниці будь-якої з мов є одним із найголовніших джерел пізнання культури та мудрості нації, яка містить широкий спектр свідчень про історію, традиції, ідеали, мрії та надії.

Фразеологія як наука виникла у 40-50х рр. ХХ ст. в російській лінгвістиці (завдяки роботам В. Виноградова та його школи, яка розвивала ідеї Ш. Балі). Визначальними для фразеології були також роботи О. Потебні, І. Бодуена-де-Куртене, О. Шахматова, К. Бругмана, Г. Пауля та О. Єсперсена.

Сучасні мовознавці теж зробили свій внесок у дослідження цієї науки та започаткування різних підходів до визначення понять фразеологізму. О. Гарашенко та М. Кочер-